

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เล็งเห็นถึงความสำคัญของสังคมไทยในการเป็นสังคมผู้สูงอายุ และได้มีนโยบายปลูกจิตสำนึกให้ผู้สูงอายุและสังคมได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของผู้สูงอายุ อีกทั้งให้สังคมยอมรับในศักยภาพของผู้สูงอายุที่ได้สะสมประสบการณ์และความสามารถมาทั้งชีวิต โดยการสนับสนุนให้องค์กรภาคเอกชน ภาคธุรกิจ มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้องค์กรที่มีรูปแบบดำเนินงานในเชิงธุรกิจแต่มีเป้าหมายเพื่อสังคม เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ

กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จึงได้ร่วมกับสถาบันไทยพัฒน์ มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ริเริ่มโครงการส่งเสริมความร่วมมือธุรกิจเพื่อสังคม-กิจกรรมเพื่อสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ภายใต้รูปแบบที่เป็นการดำเนินความรับผิดชอบต่อสังคมที่อยู่ในกระบวนการทำงานหลักของกิจการ (CSR-in-process) และวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) เพื่อเตรียมพร้อมรองรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ของประเทศไทยในอีก 5 ปีข้างหน้า

5.1 สรุป

ผลการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ในหัวข้อ Sustainability Forum for Older Persons เพื่อระดมความคิดและเปิดโอกาสให้ภาคธุรกิจที่มีความประสงค์จะเรียนรู้และพัฒนากระบวนการทางธุรกิจที่ดำเนินอยู่ให้พร้อมรองรับความต้องการของผู้สูงอายุ อาทิ การจ้างงานผู้สูงอายุ การพัฒนาสินค้าและบริการสำหรับผู้สูงอายุ ในลักษณะที่เป็น CSR-in-process และให้องค์กรธุรกิจในกลุ่มที่มีความพร้อม พัฒนาธุรกิจใหม่ที่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะ ในลักษณะที่เป็น Social Enterprise ทำให้เห็นแนวทางการดำเนินธุรกิจที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุใน 4 มิติ ได้แก่

(1) มิติด้านการจ้างงาน (Employment) ภาคธุรกิจสามารถดำเนินนโยบายด้านนี้ได้โดยการขยายเวลาการจ้างงาน โดยการปรับเปลี่ยนนโยบายการจ้างงานของบริษัทให้สามารถจ้างผู้เกษียณอายุที่มีศักยภาพ และมีความต้องการที่จะทำงาน หรือ การรับผู้ที่เกษียณอายุแล้วกลับเข้ามาทำงาน ในตำแหน่งงานที่มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุ

(2) มิติด้านการจัดซื้อจัดจ้าง (Procurement) ในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างของบริษัท เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการดำเนินงานของธุรกิจ ซึ่งโดยส่วนใหญ่ภาคธุรกิจจะดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างกับคู่ค้าซึ่งเป็นภาคธุรกิจด้วยกัน ดังนั้นองค์กรสามารถปรับเปลี่ยนกระบวนการส่วนนี้ โดยการผลักดัน และสนับสนุนสินค้าและบริการจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มแม่บ้าน ที่ดำเนินงานโดยกลุ่มผู้สูงอายุ ให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดซื้อ จัดจ้างของบริษัท

(3) มิติด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ (Development) จากการศึกษาที่ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้วตั้งแต่ปี 2548 และกำลังจะกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ภายในอีก 5 ปีข้างหน้า นั้นสะท้อนให้เห็นถึงโอกาสทางธุรกิจของบรรดาผู้ประกอบการไทย ซึ่งรวมถึงผู้ประกอบการ SMEs ที่จะทำการพัฒนาสินค้าและบริการต่างๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งถือเป็นกลุ่มลูกค้าใหม่ที่น่าสนใจ และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งในปัจจุบัน ก็มีหลายองค์กรที่ได้มีการเตรียมความพร้อมทั้งในด้านการออกแบบ และพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าและการให้บริการ เพื่อรองรับและตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ ให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ โดยมีการคำนึงถึงในด้านต่างๆ อาทิ การออกแบบอาคารสถานที่ตามอารยสถาปัตย์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การให้ข้อมูล ที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ

(4) มิติด้านการลงทุน หรือร่วมทุน (Investment) ในปัจจุบันมีองค์กรภาคธุรกิจหลายบริษัทให้ความสนใจที่จะร่วมลงทุน กับโครงการที่มีผู้สูงอายุเป็นผู้ดำเนินโครงการ หรือดำเนินธุรกิจ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับผลประโยชน์จากการร่วมทุน โดยองค์กรสามารถดำเนินการได้หลากหลายแนวทาง อาทิ การจัดหา และร่วมทำธุรกิจกับคู่ค้าที่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ หรือการสนับสนุนเงินทุน โดยให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ดำเนินธุรกิจ

ภาพที่ 34: รูปแบบการดำเนินงานทางธุรกิจที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ

ผลการประชุมสัมมนา (Seminar) ในหัวข้อ Age-Friendly Business : ทิศทางธุรกิจเพื่อสังคมสูงวัย เพื่อรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อแนวทางการดำเนินธุรกิจที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ ทั้งในรูปแบบ CSR-in-process และ Social Enterprise ทำให้ได้มาซึ่งแนวปฏิบัติทางธุรกิจกับผู้สูงอายุ (Business Guidance on Older Persons) ที่สามารถนำไปเผยแพร่และขยายผลเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนโดยภาคเอกชนในวงกว้าง ใน 3 หมวด ได้แก่

1) การเตรียมความพร้อม (Preparation) เป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการเข้าสู่วัยเกษียณของพนักงาน โดยองค์กรควรจะต้องจัดทำเป็นแผน มีการอบรมให้ความรู้กับพนักงาน ในการเตรียมตัวก่อนเข้าสู่วัย

เกษียณ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเตรียมใจ เตรียมร่างกาย เตรียมแผนการใช้เวลา การวางแผนการออม และการลงทุน ก่อนวัยเกษียณ ตลอดจนสิทธิพิเศษต่างๆ ที่ผู้สูงอายุ พึงจะได้รับและควรจะต้องทราบ เช่น เรื่องการยกเว้นภาษีเงินประกันสังคม เงินผู้สูงอายุ เป็นต้น รวมไปถึงการออกแบบผลิตภัณฑ์และบริการสำหรับองค์กรที่มีผลิตภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุ โดยจะต้องมีการคำนึงสภาพการใช้งานที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ

2) การคุ้มครอง (Protection) เมื่อองค์กรมีพนักงานที่เข้าสู่วัยเกษียณแล้ว สิ่งที่ต้ององค์กรควรจะต้องปกป้องหรือพิทักษ์สิทธิ์ให้กับผู้สูงอายุมีอะไรบ้าง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการเคารพและสนับสนุนสิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุ ในการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจต่างๆ รวมถึงการคำนึงถึงอาชีวนามัยและความปลอดภัยของผู้สูงอายุในสถานประกอบการและในกิจกรรมทางธุรกิจต่างๆ เป็นต้น

3) การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นสิ่งที่องค์กรควรจะต้องดำเนินการ เมื่อมีผู้สูงอายุเป็นพนักงาน ไม่ว่าจะเป็นการจัดหางานที่มีคุณค่าและปรับสภาพการทำงานที่ยืดหยุ่นให้กับผู้สูงอายุ การจัดให้มีระบบแบบแผนในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และภูมิปัญญาจากพนักงานที่เป็นผู้สูงอายุหรือพนักงานที่เกษียณอายุแล้วไปยังพนักงานรุ่นหลัง รวมถึงการสนับสนุนบทบาทของรัฐและประชาสังคมในการคุ้มครองสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

ภาพที่ 35: แนวปฏิบัติทางธุรกิจกับผู้สูงอายุ

แนวปฏิบัติทางธุรกิจกับผู้สูงอายุ 3 หมวดข้างต้น จำแนกออกได้เป็นแนวปฏิบัติ 7 ประการ ได้แก่

- การเตรียมความพร้อม (Preparation) ประกอบด้วย
 1. ให้คำมั่นและรับผิดชอบต่อการเตรียมความพร้อมบุคลากรในการเข้าสู่วัยสูงอายุ
 2. ทำให้มั่นใจว่าผลิตภัณฑ์และบริการได้รับการออกแบบและพัฒนาให้มีความเป็นมิตรกับผู้สูงอายุ

- การคุ้มครอง (Protection) ประกอบด้วย
 3. เคารพและสนับสนุนสิทธิผู้สูงอายุ ในการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจและส่วนที่เกี่ยวข้องในห่วงโซ่ธุรกิจ
 4. ทำให้มั่นใจว่าผู้สูงอายุได้รับสวัสดิภาพ อาชีวอนามัยและความปลอดภัยในสถานประกอบการ และในกิจกรรมทางธุรกิจ
- การมีส่วนร่วม (Participation) ประกอบด้วย
 5. จัดหางานที่มีคุณค่าและสภาพการทำงานที่ยืดหยุ่นเหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ รวมทั้งเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในกิจการ ตลอดจนการร่วมลงทุนในกิจกรรมทางธุรกิจ
 6. จัดให้มีระบบและแบบแผนในการสืบทอดความรู้ ประสบการณ์ และภูมิปัญญาจากผู้เกษียณอายุ
 7. สนับสนุนบทบาทของรัฐและประชาสังคมในการคุ้มครองสวัสดิภาพและจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ยังได้ร่วมกับสถาบันไทยพัฒน์ มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดสัมมนาถ่ายทอดรูปแบบการส่งเสริมความร่วมมือธุรกิจเพื่อสังคม-กิจกรรมเพื่อสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ หลังจากการดำเนินโครงการ

ในงานสัมมนาดังกล่าว ได้มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยองค์กรที่มีการดำเนินธุรกิจที่เป็นการส่งเสริมผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในมิติของการจ้างงาน สวัสดิการ รวมถึงการสร้างงานในลักษณะที่เป็นกลุ่มอาชีพ รวมทั้งยังได้เปิดเวทีให้กับผู้ประกอบการที่เป็นวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup) ที่เจาะกลุ่มตลาดผู้สูงอายุ โดยมีผู้แทนจาก 48 หน่วยงาน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เข้าร่วมสัมมนาจำนวน 123 คน

ผลจากการทำงานร่วมกันในแพลตฟอร์มธุรกิจที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ (Age-Friendly Business) ที่ริเริ่มขึ้นโดยสถาบันไทยพัฒน์ มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ด้วยความร่วมมือของกรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ทำให้เกิดเครือข่ายภาคธุรกิจจำนวน 30 องค์กร ที่เข้าร่วมในการพัฒนากระบวนการทางธุรกิจที่ดำเนินอยู่ ในลักษณะที่เป็น CSR-in-process และ Social Enterprise เพื่อสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้แสดงศักยภาพ ภูมิปัญญา การใช้ความรู้และประสบการณ์ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม รวมทั้งสามารถสร้างอาชีพและรายได้ที่ต่อเนื่องหลังเกษียณอายุ ดังนี้

1. บริษัท กรุงเทพประกันชีวิต จำกัด (มหาชน)
2. ธนาคาร กรุงไทย จำกัด (มหาชน)
3. บริษัท ชินเน็ค (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน)
4. บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน)
5. โรงแรมและบริษัทในเครือเซ็นทารา
6. บริษัท ทีสโກไฟแนนเชียลกรุ๊ป จำกัด (มหาชน)
7. บริษัท ทีพีซี เพาเวอร์โฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน)
8. บริษัท ทีวี ไตรเร็ค จำกัด (มหาชน)

9. บริษัท โทเทิล แอ็คเซ็ส คอมมูนิเคชั่น จำกัด (มหาชน)
10. บริษัท ไทยโพลีคอนส์ จำกัด (มหาชน)
11. บริษัท ไทยออปติคอล กรุ๊ป จำกัด (มหาชน)
12. บริษัท น้ำสินประกันภัย จำกัด (มหาชน)
13. บริษัท เนชั่น บรอดแคสติ้ง คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)
14. บริษัท เบตเตอร์ เวิลด์ กรีน จำกัด (มหาชน)
15. บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด(มหาชน)
16. บริษัท พรีเมียร์ มาร์เก็ตติ้ง จำกัด (มหาชน)
17. บริษัท พกษา เรียลเอสเตท จำกัด (มหาชน)
18. บริษัท พีทูวี กรุ๊ป จำกัด
19. บริษัท เพช ดีเวลลอปเมนต์ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)
20. บริษัท ศูนย์บริการเหล็กลายม จำกัด (มหาชน)
21. บริษัท ศุภาลัย จำกัด (มหาชน)
22. บริษัท แสนสิริ จำกัด (มหาชน)
23. ธนาคาร ออมสิน จำกัด (มหาชน)
24. บริษัท อัครีปราการ จำกัด (มหาชน)
25. บริษัท อารียา พรอพเพอร์ตี้ จำกัด (มหาชน)
26. โรงพยาบาลเอกชล จำกัด (มหาชน)
27. บริษัท เอส แอนด์ เจ อินเตอร์เนชั่นแนล เอนเตอร์ไพรส์ จำกัด (มหาชน)
28. บริษัท แอล.พี.เอ็น.ดีเวลลอปเมนต์ จำกัด (มหาชน)
29. บริษัท แอล เอช ไฟแนนซ์เซียล กรุ๊ป จำกัด (มหาชน)
30. บริษัท โฮม โปรดักส์ เซ็นเตอร์ จำกัด (มหาชน)

ภาพที่ 36: เครือข่ายธุรกิจที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ

อนึ่ง เครือข่ายธุรกิจที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุที่เกิดขึ้นนี้ จะยังคงมีกิจกรรมร่วมกันในเครือข่าย เพื่อร่วมกันส่งเสริม สนับสนุน และขยายผลการดำเนินธุรกิจที่เป็นการส่งเสริมผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องต่อไป แม้โครงการจะสิ้นสุดลง

5.2 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการส่งเสริมการดำเนินธุรกิจที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ ที่เป็นการดำเนินความรับผิดชอบต่อสังคมที่อยู่ในกระบวนการทำงานหลักของกิจการ (CSR-in-process) และวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) สำหรับผู้สูงอายุ ในระยะ 5 ปี (พ.ศ.2560-2564) มี 5 ข้อ ดังนี้

ข้อเสนอเชิงนโยบาย	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	
	หน่วยงานหลัก	หน่วยงานร่วม/สนับสนุน
1.ส่งเสริมให้มีการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันโดยการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการวิจัยและพัฒนา และการสร้างนวัตกรรมสำหรับผู้สูงอายุ	กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน
2.เสริมสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจจากการเข้าสู่สังคมสูงวัย โดยการสร้างมาตรการจูงใจแก่ภาคเอกชนในการจ้างงาน การจัดซื้อจัดจ้าง และการลงทุนเพื่อรองรับตลาดผู้สูงอายุ	- กระทรวงการคลัง - กระทรวงพาณิชย์	ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน
3.ผลักดันให้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อมที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ โดยการริเริ่มของภาครัฐ	กระทรวงคมนาคม	ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน
4.หนุนเสริมให้ทุกภาคส่วนได้มีการเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงวัยในทุกช่วงวัย โดยเน้นการทำงานในแบบหุ้นส่วนความร่วมมือระหว่างภาคีต่างๆ	ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน	องค์กรอิสระและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
5.เชื่อมโยงบทบาทการพัฒนาสังคมในมิติของผู้สูงวัย ให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก	ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน	องค์กรอิสระและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

สำหรับข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในรายละเอียดต่อการพัฒนาบทบาทของภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และเครือข่ายองค์กรที่ขับเคลื่อนงาน CSR/SE เพื่อสังคมสำหรับผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ประกอบด้วย

ด้านนโยบายหรือมาตรการพิเศษที่ภาครัฐควรดำเนินการ ซึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก เช่น กระทรวงแรงงาน กระทรวงการคลัง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรให้ความร่วมมือกันในการขับเคลื่อน ได้แก่

- การช่วยเหลือในด้านอาชีพรองรับกลุ่มผู้สูงอายุ
- การสร้างงานหรือเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ เพิ่มสวัสดิการผู้สูงอายุ เพื่อผู้สูงอายุได้มีรายได้และสามารถช่วยเหลือตัวเองได้

- ภาษีผู้สูงอายุควรยกเว้นในกรณีทำธุรกิจเพื่อสังคม
- ภาครัฐควรมีมาตรการส่งเสริมกิจการที่ดูแลผู้สูงอายุ โดยจัดให้มีศูนย์อบรมอาชีพให้กับผู้สูงอายุ ร่วมกับภาคเอกชน
- พัฒนาระบบการทำงานและกลไกด้านผู้สูงอายุที่ทันกับปัจจุบัน
- รณรงค์ ประชาสัมพันธ์ ช่องทางของผู้สูงอายุ เข้าสู่ระบบการจ้างงาน
- การลดหย่อนภาษีสำหรับผู้สูงอายุ เช่นรักษาค่าทำฟัน-ทันตกรรมฟรี
- ผลักดันให้ภาคธุรกิจ-เอกชน รับผู้สูงอายุเข้าทำงานในอัตราส่วนคล้ายกับคนพิการ
- ขยายอายุของผู้เกษียณ (ภาครัฐ) จากเดิม 60 เป็น 65 (เอกชน) จาก 55 เป็น 60/65
- สวัสดิการสุขภาพ และ เงินยังชีพ
- เพิ่มรายได้ให้ผู้สูงอายุเพื่อจะได้เป็นทุนสะสมในการทำธุรกิจหลังเกษียณ
- เพิ่มสวัสดิการเฉพาะผู้สูงอายุ ประกันสุขภาพ อุบัติเหตุ โดยมีหน่วยงานรัฐคอยดูแล
- สำหรับผู้สูงอายุที่อยากมีรายได้เพิ่มโดยการลงทุน ควรมีสถาบันการเงินรองรับในการกู้สินเชื่อ กรณีเสียชีวิตก็ให้ทายาทรับผิดชอบ
- สร้างความตระหนักกับประชากรเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

ด้านการส่งเสริมด้านทุน การตลาด และการบริโภคให้แก่ภาคธุรกิจ/ผู้ประกอบการรายใหม่ หน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงการคลัง กระทรวงพาณิชย์ ควรมีส่วนในการส่งเสริมและผลักดันให้เกิดขึ้นจริง ได้แก่

- การส่งเสริมหน่วยงานที่มีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือ ผู้สูงอายุในกรณีพิเศษ การจัดตั้งองค์กรเสริมสร้างประสิทธิภาพในด้านอาชีพ /ความสามารถ
- การเปิดโอกาส หรือการตั้งกลุ่มเพื่อเป็นโครงการด้าน CSR ให้กับกลุ่มผู้สูงอายุได้พบปะพูดคุย การสร้างอาชีพแทนการจ้างงาน
- เร่งรัดการออกระเบียบ/ข้อกำหนดให้สถานประกอบการดำเนินการจ้างผู้สูงอายุโดยเร็ว
- ควรส่งเสริมด้านการตลาดก่อน ว่าตลาดต้องการอะไร แล้วค่อยลงทุน
- เอกชนสนับสนุนองค์ความรู้และเทคโนโลยีด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์
- การสนับสนุนสินเชื่อในอัตราดอกเบี้ยพิเศษ
- ลดภาษี
- การอบรมธุรกิจเพื่อประกอบอาชีพอิสระ
- สนับสนุนแหล่งทุนในการลงทุน

ด้านการสร้างความตระหนักต่อสังคมที่สนับสนุนต่อ CSR/SE เพื่อผู้สูงอายุ หน่วยงานทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน ควรร่วมมือกันส่งเสริมและสนับสนุน ได้แก่

- การจัดการให้ทุกๆ องค์กรร่วมแสดงพลังกันให้ความสำคัญกับการดูแลผู้สูงอายุ สร้างค่านิยมให้ภาคธุรกิจ ภาครัฐ ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ
- สร้างเครือข่ายเข้มแข็ง เพื่อพัฒนาและสนับสนุน เพื่อให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในการทำงาน
- การดูแลผู้สูงอายุ จะต้องเป็นความร่วมมือของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคเอกชนที่มีศักยภาพในการค้นหาคุณค่าของผู้สูงอายุ เพราะปัจจุบันอายุประชากรมีอายุยืนขึ้น
- สนับสนุนงานด้านผู้สูงอายุ
- สนับสนุนองค์กรภาครัฐ-เอกชน ให้ความสำคัญต่อกลุ่มผู้สูงอายุ
- สร้างการตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ
- รวมกลุ่มผู้สูงอายุ โดยมีภาครัฐมาช่วยสนับสนุน

ด้านการพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่มีบทบาทขับเคลื่อนงาน CSR/SE เพื่อผู้สูงอายุ หน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก เช่น กระทรวงแรงงาน และหน่วยงานภาคธุรกิจเอกชนเป็นหน่วยงานร่วมสนับสนุน ได้แก่

- HR ควรให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในฐานะเป็นหนึ่งในทรัพยากรที่สำคัญของบริษัทฯ
- จัดตั้งหน่วยงาน /องค์กรดูแลในเรื่องสวัสดิการ การเสริมสร้างความรู้ความสามารถ
- จัดอบรมและมีการเริ่มต้นนโยบาย หรือตั้งกลุ่มโครงการ เพื่อการขับเคลื่อนทางด้านต่างๆ
- จัดสัมมนาฟรีโดยวิทยากรชั้นนำ
- การอบรมบทบาทหน้าที่ทรัพยากรในองค์กรให้เข้าใจงาน CSR/SE ซึ่งเป็นงานที่สร้างขวัญกำลังใจพนักงานตั้งแต่ก่อนสูงวัย ซึ่งจะก่อให้เกิดความจงรักภักดีต่อองค์กร
- เปิดโอกาสและจ้างงานด้านผู้สูงอายุอย่างเป็นธรรม
- จัดฝึกอบรมพัฒนาองค์ความรู้แก่ผู้สูงอายุ
- ทุกภาคเอกชนร่วมมือในการจ้างงานผู้สูงอายุ และ ดูแลด้านสุขภาพ

ด้านการพัฒนาเครือข่าย/องค์กรตัวกลางเพื่อสนับสนุนเครือข่าย Age-Friendly Business สำหรับข้อเสนอแนะทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรอิสระและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องควรให้ความร่วมมือและสนับสนุนให้เกิดขึ้นจริง ได้แก่

- ควรประชาสัมพันธ์ให้กว้างขึ้น เพื่อดึงดูด/สร้างความสนใจให้กับประชาชน ตลอดจนหน่วยงาน
- ควรนำกรณีศึกษาที่ประสบผลสำเร็จ เผยแพร่ไปสู่หน่วยงานให้รับทราบและสามารถนำไปพัฒนาในองค์กรต่อไป
- มีการบูรณาการร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานของรัฐ อาทิ กระทรวงแรงงาน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับเครือข่ายภาคเอกชน ที่เกี่ยวข้องในการดูแลกลุ่มผู้สูงอายุ

- อำนวยความสะดวกและเป็นผู้สนับสนุนงานผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม
- นโยบายภาครัฐมีส่วนสำคัญที่จะสนับสนุนเครือข่ายนี้
- สร้างเครือข่ายภาคีให้มากขึ้น
- จัดกลุ่มผู้สูงอายุ ขยายเครือข่าย

สำหรับข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาบทบาทของภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และเครือข่ายองค์กรที่ขับเคลื่อนงาน CSR/SE เพื่อสังคมสำหรับผู้สูงอายุ สามารถสรุปได้ดังตารางนี้

ข้อเสนอแนะ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	
	หน่วยงานหลัก	หน่วยงานร่วม/สนับสนุน
1.ด้านนโยบายหรือมาตรการพิเศษที่ภาครัฐควรดำเนินการ	หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น - กระทรวงแรงงาน - กระทรวงการคลัง - กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	หน่วยงานภาคธุรกิจเอกชน
2.ด้านการส่งเสริมด้านทุน การตลาด และการบริโภคให้แก่ภาคธุรกิจ/ผู้ประกอบการรายใหม่	- กระทรวงการคลัง - กระทรวงพาณิชย์	หน่วยงานภาคธุรกิจเอกชน
3.ด้านการสร้างความตระหนักต่อสังคมที่สนับสนุนต่อ CSR/SE เพื่อผู้สูงอายุ	ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน	ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน

สำหรับข้อเสนอแนะต่อการพัฒนา บทบาทของกรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สามารถสรุปได้ดังตารางนี้

ข้อเสนอแนะ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	
	หน่วยงานหลัก	หน่วยงานร่วม/สนับสนุน
1.ด้านการพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่มีบทบาทขับเคลื่อนงาน CSR/SE เพื่อผู้สูงอายุ	- กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ - กระทรวงแรงงาน	ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน
2. ด้านการพัฒนาเครือข่าย /องค์กร ตัวกลาง เพื่อสนับสนุนเครือข่าย Age-Friendly Business	- กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน
3.ด้านส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ	- กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ - กระทรวงแรงงาน	ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน
4. ด้านส่งเสริมการพัฒนาสวัสดิการแรงงาน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต และผลิตภาพแรงงาน เช่น ส่งเสริมการจัดสวัสดิการแก่แรงงานผู้สูงอายุ	- กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ - กระทรวงแรงงาน	ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน
5.ด้านการเตรียมความพร้อมแรงงานผู้สูงอายุเพื่อการเกษียณอย่างมีคุณภาพ	- กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ - กระทรวงแรงงาน	ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน
6.ด้านการบริการเงินทุนประกอบอาชีพและสนับสนุนให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ	- กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ - กระทรวงแรงงาน	ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน
7. ด้านการสนับสนุนกลุ่ม/องค์กร/เครือข่ายผู้สูงอายุ	- กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ - กระทรวงแรงงาน	ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน

สำหรับข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ อาทิ การประชาสัมพันธ์ที่เข้าถึงทุกภาคส่วน และหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ เช่น การลดหย่อนภาษี งบประมาณสนับสนุน ฯลฯ ปรับกฎหมายและระเบียบให้เหมาะสมกับสถานการณ์ เช่นการประกันตน และการบูรณะการทำงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐเพื่อเอื้อการช่วยเหลือได้อย่างราบรื่นและปรับทัศนคติของคนในสังคมเกี่ยวกับการให้พื้นที่ผู้สูงอายุในสังคม รวมทั้งให้ภาคธุรกิจเอกชนและเครือข่ายองค์กรรับผู้ที่เกี่ยวข้องงานเข้าทำงานต่อในอัตราส่วนที่มากขึ้น เหตุผลเพราะผู้สูงอายุมียศถาบรรดาศักดิ์มากขึ้น ซึ่งปัจจุบันอายุ 60 ปีแล้ว สุขภาพยังแข็งแรง ไม่เป็นภาระแก่ลูกหลาน สามารถมีรายได้เป็นของตนเอง ตลอดจนสร้างความมั่นใจให้ผู้สูงวัยตระหนักถึงคุณค่าในตัวเอง